

NOTES D'ARXIUS

I. — DE L'ARXIU ARXIDIOCESÀ DE TARRAGONA

1. — *Antifonari del segle x*

Arxiu Històric Arxidiocesà de Tarragona, Armari dels *Còdexs*. N.º 1: — Fragment. Relligadura provisional, 12 fulls de pergamí. 240 × 160 mm.

Aquest còdex ha estat refet a base de les cobertes dels antics manuals notariais d'Alcover. Hi manca el començament i l'acabament, i encara hi ha solució de continuïtat entre uns fulls i altres.

Comença a l'ofici del diumenge de Rams: *Super me... Sinagoga populorum circumdederunt me... In Laudes. A. Dominus deus auxiliator meus...* i continua fins a les *Laudes* del dimecres sant. Segueix a les *Laudes* de Pasqua i després del temps pasqual conté els oficis següents: *In vigilia plurimorum sanctorum* (fol. 6), *In sanctorum solemnitate* (fol. 6), *Kalend. Mai [In natale] Philipi et Jacobi apostolorum* (fol. 7), *Inventio sancte Crucis* (fol. 7. v.), *In Rogationes* (fol. 8. v.), *In vigilia Ascensionis* (fol. 8. v.), *In vigilia Pentecosten* (fol. 9. v.), [*Natale Sti. Joannis Bte.*] (fol. 11). *In natale Sanctorum Johannis et Pauli* (fol. 12.), *In vigilia Beati Petri Apostoli* (folio 12. v.).

El caràcter de lletra és el de la minúscula carolingia amb barroeres il·luminacions de plata i vermelló.

La notació musical està estudiant-la Mossèn Higiní Anglès.

2. — *Dialèctica de "Petrus Hispanus" segle XIII*

Arxiu Històric Arxidiocesà de Tarragona. Armari dels *Còdexs*. N.º 2. Relligat amb posts de fusta, recobertes de luda blanca. 50 fulls de vitela, a dues columnes. 205 × 140 mm.

Es procedent de la Comunitat de Preveres de Valls. L'estat de conser-

vació en general és bo, llevat dels primers fulls els quals estan quelcom tocats pels corcs.

Comença: *Incipiunt tractatus magistri Petri Ispani*. La caplletra del text és iHuminada amb la representació d'un personatge assegut en actitud d'explicar. El primer paràgraf del text diu: *Dialectica est ars artium ad omnium methodorum principia uiam habens*. Acaba el llibre, sense l'explicít, amb aquests mots: *Si autem aliquis in istis uoluerit esse peritus oportet eum frequenter exercitari in huiusmodis sillogismis*.

A la segona i quarta plana hi ha un bell dibuix policromat per a demostrar gràficament la diferència entre les proporcions contràries, contradictòries, etc. Les notes marginals són abundoses als primers fulls i escasses als darrers.

Totes les caplletres són policromades amb blau i vermelló i encara les majúscules són iHuminades amb els mateixos colors.

S. CAPDEVILA, Prev.

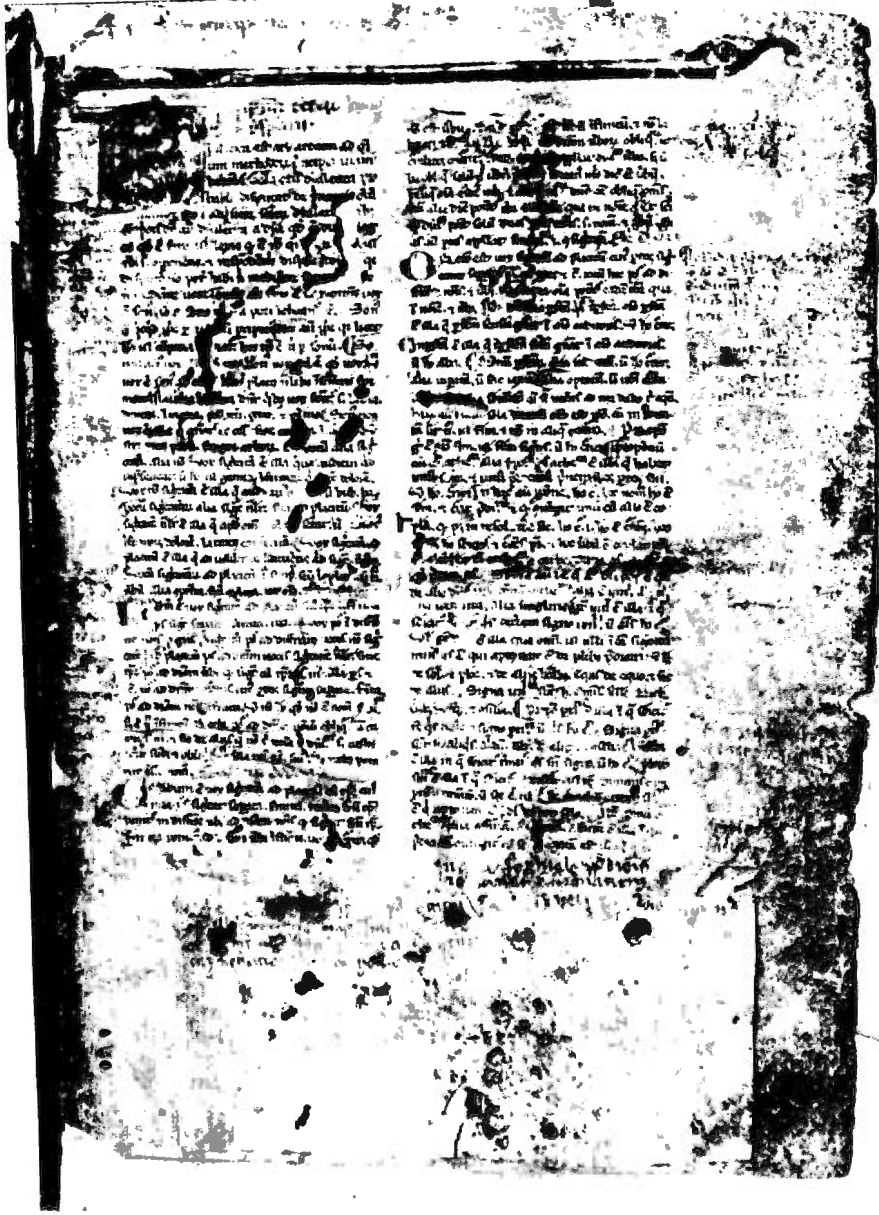
II. — DE L'ARXIU PARTICULAR DE MOSSÈN SERRA I VILARÓ

I. — *Missal de la Col·legiata de Sant Vicens de Cardona*

Pel Concordat de 1851 fou suprimida la secular i molt insigne Col·legiata de Sant Vicens Màrtir de la vila de Cardona. Els qui tenien drets adquirits en esglésies suprimides podien ocupar les vacants de la mateixa categoria en altres esglésies. A Cardona romanien quatre canonges: Muntaner, Vilaprinjó i dos Sala. Tots quatre pogueren ésser reposats a la Col·legiata de Solsona, i com si haguessin estat reposats corporativament, s'emportaren, sense dret de cap mena, totes les relíquies i preciositats que el temple de Sant Vicens guardava. La Catedral de Solsona posseeix encara les millers, i altres que, és de creure, estimarien de poc preu se les quedaren, particularment, els quatre esmentats canonges. Jo he vist coses en cases de descendents de les famílies seves que amb cap dret podien haver-se-les apropiat.

Aquest camí faria el missal que motiva aquestes ratlles, seguint els destins dels béns del canonge Vilaprinjó. La casa dels descendents de la família del canonge En Gaspar Vilaprinjó és al carrer de les Rodes, número 2, de la vila de Cardona, coneguda amb el renom de "cal Endolcet". En ella guardaven els mobles d'aquest canonge, dels quals fa una trentena d'anys

reg. alta v her dies heron. Quod
sermones quos emferat. In quodam
Crece tital na. ut. Bre amore. ad ues. Suf
culas. des. a. alta. P. dix. dnt. et. l. r. m. n.
ut. cu. illis. In. up. P. dne. dnt. m. in. dne. dnt.
m. In. d. n. d. c. o. f. i. d. o. R. u. r. u. t. e. m. a. g. n. a. V. h. o. m. i. n. e.
t. e. r. t. i. l. T. e. s. t. i. m. o. n. i. u. m. R. T. u. l. e. r. d. o. m. i. n. u. m. m. o. d. o. d. i. c. i. t.
e. r. g. o. f. l. e. r. e. M. u. l. i. e. r. q. d. R. E. x. p. u. r. g. a. t. e. r. g. r. a. t. i. s. V.
N. o. n. i. n. f. e. r. m. e. n. t. o. u. e. t. e. r. i. I. n. a. q. u. e. p. u. l. l. i. t. a. t. e. r. e. t. i. c. a.
S. e. c. c. a. i. t. i. s. i. n. m. e. d. i. o. O. b. e. u. l. e. r. d. i. s. c. i. p. u. l. i. d. o. m. i. n. i.
D. i. s. c. i. p. u. l. o. r. u. m. q. u. i. d. i. x. i. t. e. i. s. s. u. p. p. a. x. u. e. l. i. s. I. n. p. a. l. l. e.
I. n. a. m. e. n. t. e. S. a. l. u. a. m. m. e. f. a. c. E. t. q. u. o. d. d. i. c. i. t. u. r.
I. n. p. i. n. t. E. c. c. e. u. s. c. a. l. e. o. d. o. r. b. a. u. d. i. t. u. r.

orudo umico r nomina q' oris p' h' r
 uellu' noxia s' p' ro d' a' n' g' o' a' u
 u' d' i' p' p' e' ll' u' s' . q' u' o' r' u' m' i' c' o' r' d' i' s' t' u' e
 s' u' e' d' i' m' p' r' e' d' i' u' a' b' e' t' p' r' i' u' i' n' e' l' l' e' t' u' s' t
 p' o' m' i' b' u' s' i' n' i' p' o' r' a' u' m' i' c' i' p' f' i' d' e' n' u' s' .
 s' o' m' n' i' u' m' u' s' q' u' o' i' o' a' u' a' r' e' p' u' c' a' o' n' e'
 p' r' e' q' u' i' p' e' t' i' n' f' r' u' m' u' a' l' l' i' s' e' a' o' r'
 r' d' i' a' m' i' s' t' e' p' u' r' i' l' l' i' s' u' s' e' q' u' i' u' s' i' m' p' l' u' c' u' s'
 p' u' o' r' u' r' i' d' u' r' t' i' o' b' i' r' e' s' m' i' s' p' r' i' u' i' u' i'
 c' o' n' s' u' l' t' r' e' d' a' l' i' d' i' c' i' a' m' t' . e' b' r' i' u' s' i' n' d' i' s' a
 u' n' i' c' o' r' . q' u' i' u' o' m' i' u' q' u' e' d' q' u' i' q' u' i' d' i' u'
 u' p' u' a' c' i' n' e' . n' o' a' u' f' e' i' u' o' b' i' t' . s' p' n' r'
 u' d' e' c' o' n' s' u' l' t' i' m' s' y' o' a' i' o' p' d' u' a' o' n' i' p' s' i' o
 a' b' i' l' i' t' a' t' . E' t' u' n' a' t' i' n' s' u' m' u' s' i' u' m' u' s' t' r' u'
 p' r' e' d' i' c' a' t' i' u' s' u' s' i' n' g' l' a' m' a' m' i' c' r' e' t' u' e' a' s' t' .
 i' n' p' r' e' d' i' c' a' t' a' o' n' e' s' u' s' p' r' o' p' t' i' o' i' u' r' i' q' u' o' l' l' i' c'
 n' s' y' o' a' u' i' n' g' r' i' o' a' r' . d' u' m' u' d' i' u' d' u' a' r' i'
 e' s' t' i' d' i' u' b' u' d' i' c' a' o' r' i' b' u' m' i' a' t' .
 Q' u' i' r' i' g' u' o' l' l' i' c' i' n' g' r' e' a' u' i' m' f' i' c' i' t' u' a'
 q' u' i' p' r' e' d' i' c' a' t' i' o' n' e' m' p' r' o' r' o' g' a' n' a' e' t'
 u' p' i' s' i' s' p' d' e' m' y' o' n' a' m' e' s' . p' o' r' d' e' m' i'
 i' n' q' u' e' r' i' n' g' e' s' e' o' r' u' m' i' c' o' r' u' m' p' r' e' a' n' t' i' u' i' c' i' .
 a' m' i' c' u' s' . S' i' g' n' i' l' u' a' o' r' i' t' p' r' e' d' i' c' a' t' i' o' .

q' u' i' n' g' r' i' p' u' l' i' b' i' u' a' m' i' c' a' t' o' n' a' t' i' o' n' e'
 s' a' g' n' i' t' i' c' e' p' i' a' . Q' u' i' t' e' r' e' u' n' d' e'
 i' n' p' u' l' i' m' a' u' l' i' d' i' a' . q' u' i' u' s' u' s' e' o' r' u' s'
 s' e' d' e' n' t' o' r' u' e' d' u' r' i' a' n' t' . p' l' y' u' o' p' e' r' i'
 i' g' n' a' l' i' t' a' t' u' s' u' b' r' e' s' i' d' e' . i' a' h' o' c' q' u' o' d'
 p' r' e' s' p' i' a' r' u' l' t' i' d' o' a' n' t' i' u' a' i' u' s' . i' n' a'
 l' u' m' b' u' s' i' m' p' r' e' s' i' n' c' a' . P' r' e' d' i' c' a' t' i' o' n' e'
 s' e' i' o' r' u' s' i' n' t' q' u' i' d' o' u' e' n' e' l' l' u' s' i' n' t' u' i' s' .
 p' u' i' a' u' d' o' i' u' m' i' c' o' r' f' u' c' i' a' . d' i' a' u' d' o'
 n' s' y' o' a' u' a' r' e' s' i' b' i' l' i' a' . Q' u' i' d' i' m' p' r' e'
 m' u' d' i' m' i' n' u' s' i' n' f' r' u' i' c' a' m' u' d' e' r' e' s' i' d'
 f' o' r' a' u' d' e' q' u' o' s' i' d' i' d' u' i' n' u' i' c' o' n' m' l' u'
 u' r' e' s' d' i' u' a' . D' i' a' r' e' a' u' i' m' u' s' t' a' u' d' i' s'
 u' r' i' q' u' i' s' e' s' e' d' i' m' p' r' e' s' i' o' a' u' i' m'
 p' a' u' a' r' e' q' u' i' s' i' t' e' u' a' u' i' s' i' d' i' n' d' i' b' i' t'
 i' n' e' p' u' d' o' u' a' q' u' i' d' i' d' o' a' r' n' o' a'
 r' i' d' u' s' i' n' e' i' d' u' s' . q' u' i' u' o' o' d' e' i' u' m' i' c' i'
 f' u' e' a' u' m' o' r' i' d' i' a' n' a' o' r' d' e' n' t' e' s' .
 u' s' u' r' e' o' p' u' l' u' m' . A' e' q' u' i' t' e' p' e' c' c'
 q' u' i' u' s' u' m' i' c' a' r' n' a' u' e' l' d' i' u' r' i' t' u' s' i' d' i' b' i'
 q' u' i' u' s' u' s' e' p' a' u' a' u' o' r' i' d' o' n' t' q' u' i' s' i'
 i' n' t' e' r' i' p' r' i' m' i' s' u' s' i' m' u' s' u' p' e' d' i' u'
 i' n' t' r' a' d' i' m' o' n' t' a' r' i' a' . Q' u' i' u' s' i' m

romanien alguns llibres que estaven a la venda, al preu que els era possible, essent ja quasi establert el d'un ral per volum. Quan vaig arribar-hi ja faria 44 anys del traspàs del canonge, i havien espigolat a la seva biblioteca molts dels capellans que havien passat per Cardona. Llançat al sòl, entre un munt de paperam, hi havia un llibre del qual penjaven pellingots per totes bandes, de la pell que havia recobert les posts de les seves cobertes. Era el missal la notícia del qual anem a donar. Actualment està relligat de nou i les mateixes posts estan ocultes sota la nova pell de la relligadura.

Conté 45 fulls, que amiden 24 cms. d'alt per 18 d'ample; i el text, de 16 a 17 X II a II'5. Són rubricats els títols de les misses i els de les parts divisòria d'elles al començament de cada missa i ha una caplletra més treballada. Les caplletres i les majúscules alternen en blau i vermell. Altres majúscules inferiors són tacades de groc. Però en començar el prefaci hi ha dues inicials, que reproduïx la figura de la làmina adjunta, que són les de majors pretensions de tot el llibre, junt amb la del començament de la missa *In nativitate Domini*. La T del *Te agitur* és heràldica, contenint un escut en losange partit de Pinós i de Cardona. Les armes de la casa de Pinós consisteixen en una pinya de sinople en camp d'or; i les de la casa de Cardona, en un casc d'or en camp de gules. Aquestes armes són les de la donadora del missal, Na Francesquina de Pinós, i les del seu marit, N'Huc de Cardona.

Aquest missal té una senzilla foliació amb caràcter de lletra del segle XVI, que comença pel foli II. Probablement el foli I és el full enganxat a la post de la coberta, la qual cosa demostra que la relligadura amb la qual el trobarem no era la primera. El marge de la part superior no guarda les proporcions dels altres i àdhuc la T del *Te agitur* descrita, és una mica retallada, de la qual cosa hom dedueix que en la segona relligadura fou tallat el marge superior. La foliació, del VIII salta al XII. Com que el full VIII és en blanc i el text segueix bé, suposo que els fulls X i XI serien en blanc i suprimits en fer la segona relligadura. Segueix la foliació fins al full XXXXVIII, i tenia altres tres fulls, que hom veu retallats arran de la lligadura i altre full sense foliació, enganxat a la post, en el qual, demés d'altres notes de temps posteriors, hom llegeix: "*Finito libro = Et Jhesum benedictum = Dominus tecum = quoniam nobis.*"

El que havem dit fins ací és suficient per a comprendre que aquest missal era de la Collegiata de Sant Vicens de Cardona; però, a més, el tenim ben documentat amb la dedicatòria que emplena la primera pàgina del llibre, o sigui del full II de l'antiga foliació. Diu així:

"En nom de nostre senyor ihu | xpist. E de la humil mare sua | verge
 Sancta Maria. E dels glo- | riosos sant Joan bbe. e sant Iohan | euange-
 liste e de tota la Cort celestial. |

"Aquest libre Missal fonh fet per mana- | ment de la molt noble se-
nyora Dona | Francesquina de Cardona, muller quondam | del molt noble
Senyor don Ugo De Car | dona Senyor de la baronia de Belpuig de An | gle-
sola, lo qual missal feu fer per a la ca- | pela dels dits sants Johan bbe. e
evangle, en | la sglesia de Cardona, instituida per lo dit | senyor don Ugo,
perque la dita Senyora | devotament pregue a tots los preveres qui | en
aquest missal celebraran misses que sien | remembrats de la anima del
Senyor don Ugo e de la Senyora dona Ffrancesquina | com Deus la age
apellada d'aquesta present vida, | lo qual missal fonch acabat la vigilia | de
Nadal anno dñi. M.ºccc.ºxii.º."

Qui eren aquests senyors donants? Huc de Cardona era el fill segon de l'últim vescomte i primer comte de Cardona, Huc Ramon Folc, i de dona Beatriu, filla de Pere de Luna i de dona Elfa d'Exerica. Huc de Cardona, fill, heretà del seu pare la baronia de Belpuig d'Anglesola (1). Era filla de Bernat Galceran de Pinós, alias de Fonollet, vescomte d'Illa i de Canet i senyor de les baronies de Pinós, Mataplana, Portella i Vall de Toses.

A aquesta data comença la gran devoció dels senyors de Cardona a Sant Joan, emprant, els seus hereus, el nom de Joan fins a quatre generacions. Ja abans, la vescomtessa dona Blanca d'Aragó i Empúries, primera muller del vescomte de Cardona Huc II, i filla de l'infant d'Aragó En Ramon Berenguer, de qui fou pare el rei En Jaume II, en el seu últim testament, de 7 de les calendes d'octubre de 1371, elegí la seva sepultura al peu de l'altar de Sant Joan en l'església de Sant Vicens. L'espòs d'aquesta vescomtessa i sogre de la donadora del missal, Huc II de Cardona, en el seu testament de 27 de juny de 1375, disposa ésser sebollit a l'església de Sant Vicens i funda tres benifets sota la invocació de Sant Joan Baptista (2). Aquesta devoció ens demostra que la capella de Sant Joan en l'església de Cardona era un dels altars del bell temple romànic del castell de Cardona.

En 1394, Fra Galceran Canudas, monjo de Serrateix, feia un missal per a l'església de Sant Esteve de Bagà (3). La proximitat del monestir de Serrateix a Cardona, el tractar-se d'un mateix temps i de viles tan relacionades, fa sospitar si el dit monjo podria ésser l'autor del missal regalat per dona Francesquina.

(1) BERNARDO JOSEPH LLOBET. *Declaración del árbol de la genealogia, y descendencia... de los Duques de Cardona*. Barcelona, 1665. p. 37; i J. BALLARÓ i J. SERRA. *Historia de Cardona*, p. 100. En 1393, foren celebrades a Cardona les noces de Francesquina de Pinós amb Huc de Cardona a les quals assistiren quatre prohoms de Bagà, amb macips i juglars (SERRA VILARÓ. *Baronies de Pinós i Mataplana*. Vol. I, p. 218).

(2) ORTIZ DE ZÁRATE Y ARAOZ. *Resumen de los Señores de la Excm. Casa de Cardona, que fueron sepultados en la Iglesia de Sñ. Vicente Martir del Castillo de Cardona, y de las donaciones qe. respectivamente. hicieron á ella, segun consta de varios documentos*. Manuscrit que es guarda al Museu Arqueològic de Solsona.

(3) Arx. de Bagà, Man. CXV, fol. 9.

El contingut del missal és com segueix:

Fol. 1 r., la dedicatòria ja transcrita.

Fol. 1 v.-5 r., l'ordo de la missa que, abreuïat, transcrivim després.

Fol 5 v., el prefaci.

Fol. 6-12, *Te igitur* i tot el canon.

Fol. 12-22, Misses pròpies de festivitats i sants: Nadal, Sant Joan ev., Aparició del Senyor, Purificació, Anunciació, Pasqua, Ascensió, Pentecostès, Trinitat, Corpus Christi, Nat. de Sant Joan, Assumpció, Nat. de la Verge, Sants Àngels, Tots Sants, in hon. Sancte Crucis. Quasi totes comprenen: *oracio, leccio ad...*, evangeli, *offerenda*, prefaci, *infra accionem, communio, postcommunio*.

Fol. 23-48, Misses de comú i votives: *in hon. S. Marie V., de omnibus sanctis**, *pro pace, ad gratiam S. Spiritus postulandam**, *pro sanitate**, *pro amico**, *in hon. apostolorum, unius martiris, plur. martirum, unius confessoris, virginis, pro presenti defuncto, pro sacerdotibus**, *pro uno defuncto**, *pro patre et matre**, *pro femina defuncta**, *pro fratribus et amicis**. En les assenyalades amb * només hi ha les tres oracions.

[fol. 1 v] In nomine patris et filii et sps. sti. Amen.

Incipit ordo ad celebrandum missas. Et primo antequam se induat sacerdos dicat hos salmos: Quam dilecta. Benedixisti. Iudica me dne. Apropinquet. Credidi. Deinde induat se et dicat hanc orationem. Ad amictum: Pone dne. galeam salutis in capite meo ad expugnandas et superandas diabolicas fraudes et omnium inimicorum meorum seviciam superandam. p. Christum. Ad albam tunicam: Indue me dne. vestimento salutis tunica iusticie et indumento leticie circunda me, p. Christum Do. Ad cingulum: Precinge me dne. cingulo fidei et virtute castitatis lumbos mei corporis excita et extingue in eis humorem libidinis ut maneat in eis tenor tocius castitatis p. Ch. Ad manipulum: Valeam precor dne. manipulum portare mente flebili cum exultacione defferendo ut cum iustis portionem accipiam. p. Chm. Ad stolam: Redde michi obsecro dne. stolam immortalitatis quam perdi in prevaricacione primi parentis et q... cum hoc ornamento accedere cupio... ut cum eo letari merear in perpetuum p. Chrm. Ad casulam dicat hymnum: Veni creator sps. Et cum magna reverencia ante altore incipiat confessionem.

Sancti sps. adsit nobis gracia. Amen. Et introibo ad altare Dei. Ad deum qui lettificat iuventutem meam. Confitemini dno. quoniam bonus. Quoniam in seculum misericordia eius. *Sequitur totus cursus. Iudica me deus et discerne. Dicitur totus psalmus cum Gloria Patri.* Dignare dne. die isto sine peccato nos custodire. Ego peccator confiteor omnipotenti deo etc. Misereatur vestri etc. Indulgentiam et remissionem etc. Adjutorium nrm. Qui fecit. Sit nomen dni. bn. Ex hoc. Benedicamus dno. Deo gracias. Penitencia pro peccatis meis. Pater nr. Et tria ave Maria. *Et incontinenti procedat et o(b)sculetur altari dicens unam de oracionibus infra scriptis: Aufer a nobis dne. cunctas iniquitates nras. ut ad sancta sanctorum mereamur puris mentibus introire. Oracio: Suscipe confessio-*

nem meam, unica spes salutis mee. dne. deus, quia gula, ebrietate, fornicatione, tristitia, sompnolencia, ira, invidia, malicia, [h]odio, vana gloria, levitate ac superbia preditus sum et omni cogitatione, locucione, accione atque omnibus sensibus extinctis; qui iustificas impios et resuscitas mortuos vivifica me et resuscita, dne. deus meus. Qui vi.

Oracio sci. Ambrosii: Deus qui de indignis dignos facis...

Gloria... Credo...

Oracio a diacono dicenda antequam dicat evangelium. Munda cor... *Deinde petat benedictionem*. Iube, dompne, benedicere. *Respondeat presbyter*. Dominus sit in corde tuo et in labiis tuis ad anunciandum scm. evangelium Iesu Christi dni. nri.

Ad extensionem corporalium: In tuo conspectu quesumus, dne., hec munera nostra tibi sint placita ut nos semper tibi placere valeamus p. chrm. *Ad mixtum*. Ex latere dni. nri. Iesu Christi sanguis et aqua exisse perhibetur et ideo pariter comiscemus ut omnipotens deus utrumque ad medelam animarum nostrarum sanctificare dignetur. p. Christum.

Ad hostiam ponendam. Grata sit tibi, dne., hec oblatio quam tibi offerimus pro nostris delictis et ecclesia tua sancta catholica p. Christum.

Ad calicem: Offerimus t. d. c. salutis perpetue deprecantes c. t. ut ante c. d. m. tue cum odore s. ascendat. P.

Post oblationem superpositem. Suscipe, dne. sancte pater o. e. deus, hanc oblationis hostiam quam e. i. et peccator tibi deo meo vivo et vero humiliter offero et mittere dignare scum. angelum tuum de oelis qui sua amixtione sanctificet hoc munus tibi oblatum. *Sequitur incontinenti*: Dextera dei patris benedicat hec dona su✠a. In nomine p. et f. et sps. s. a. *Post hec eat. sacerdos ad abluendum manus et dicat sic*: Lavabo inter... *Deinde reverenter humiliet se sacerdos ante altare et dicat*: In spiritu h. et a. s., dne, a te et s. f. s. n. ut a te suscipiatur hodie et placeat t., d. d. *Deinde stet sacerdos versa facie ad populum et dicat*: Obsecro vos, fratres et sorores, orate pro me ad deum ut meum pariter ac vestrum sacrificium placabile fiat ei. *Respondeat populus*. Suscipiat deus s. d. m. t... Amen. *Benedicchio post omnes sacras*: Veni s. o. deus benedic hoc s. tibi preparatum. *Et sequitur*: Descendat qs. dne. sps. tuus scs. super hoc altare qui hec munera tue magestati oblata ✠ benedicendo benedicat ✠ et sanctificando sanctificat ✠ et sumentium corda dignanter emundet. Per dnm...

2. — Un fragment visigòtic dels "Morals" de Sant Gregori el Gran

Aquest full fou trobat a la parròquia de La Selva, en el terme de la qual hi havia el cenobi de Sant Pere de Grau d'Escales, les ruïnes del qual hom pot veure a la dreta del riu Aiguadosa, afluent del Cardoner, raó per la la qual hom suposa que procediria d'aquest lloc. La més antiga dada que en tenim és de l'any 960, en què el bisbe d'Urgell Wisadus erigeix aquesta església de canonges en monestir de l'ordre de Sant Benet (4).

(4) VILLANUEVA, *Viage literario*, vol. XII, p. 30, i SERRA VILARÓ, *Senyoriu de la vescomtal família Miró*, p. 67.

Ipsos uero amicos nominat, quos superius ancillas uocat; ipsos etiam negotiatores appellat, quos amicos dixerat.

Sancti etenim predicatorum prius ancile sunt per formidinem, post amici per fidem, ad extremum quoque negotiatores per actionem.

Ipsis quippe infirmantibus dicitur:

"Noli timere, pusille grex, quia complacuit patri uestro dare uobis regnum." Ipsis rursus conualescentibus dicitur: "uos autem dixi amicos quia omnia quecumque audiui a patre meo nota feci uobis." Ipsis ad extremum in negotio operatione pergentibus iubetur: "Euntes in mundum uniuersum, predicate euangelium omni creature."

In predicatione quippe fidei quasi quoddam negotium geritur, dum uerbum datur et fidei ab auditoribus sumitur.

Quasi quoddam negotium faciunt qui predicationem prorogant et apostolis fidem reportant. Fidem impartiunt et eorum sanctam protinus uitam sumunt. Si enim iustum predicationem negotium non fuisset, profecto psalmista non diceret: "Sumite psalmum et date timphanum." In timphano etenim corium siccatur ut sonet, quid est ergo dicere: "sumite psalmum et date timphanum", nisi accipite spiritale canticum cordis et reddite temporalem macerationem corporis? Si superna predicationem negotium non fuisset, nequaquam sub typo fortis mulieris Salomon de sancta eglise diceret: "Sindonem fecit et uendidit, et cingulum tradidit cananeo." Quid enim signatur linteo sindonis nisi subtilis intextio sancte predicationis? In qua molliter quiescitur quia mens in illa fidelium spe superna refonetur. Unde et Petro animalia in linteo demonstrantur, quia peccatorum anime misericorditer adgregate in blanda fidei quiete continentur. Hanc ergo sindonem eglise fecit et uendidit, quia fidem quam credendo texerat liquendo dedit

et ab infidelibus uitam recte conuersionis accepit. Que et cananeo cingulum tradidit, quia per uigorem demonstrate iustitie fluxa opera gentilitatis adstrinxit, ut hoc quod precipitur uiuendo teneatur: "Sint lumbi uestri precincti." Predicatores ergo suos dominus querendo ancillas inuenit; permutando amicos facit, ditando negotiatores exhibet. Qui enim prius mundi minas infirmi timuerant, post ad cognoscenda diuina consilia ascendunt. Ditati autem uirtutibus usque ad exercendum fidei negotium perducuntur ut Leuiatan istius membra increpando atque suadendo tanto seuerius incidant, quanto et amici facti amoris ueritatis semetipsos uerius copulant atque ab eo peccantium animas tanto celerius subtrahant, quanto negotiatores idonei effecti in semetipsis amplissimas apotecas uirtutum monstrant. Quia enim per predicatorum dei ualde laudabiliter a Leuiatan isto res possessa diuiditur, ueritatis uox per profetam pollicetur dicens: "Et si separaberis pretiosum a uili, quasi os meum eris."

Pretio quippe a uili separat qui humanas mentes a reprobis antiqui hostis imitatione disiungit.

Recte os dei dicitur quia per eum procul dubio eloquia diuina formantur. sequitur: "NUMQUID IMPLEBIS sagenas pelle eius aut gurgustium piscium capite illius." Quid per sagenas uel gurgustium piscium nisi eglise fidelium que unam catholicam faciunt designantur?

Unde in euangelio scribitur est:

"Simile est regnum celorum sagene misse in mari ex omni genere piscium congreganti." Regnum celorum scilicet uocatur eglise, cuius dum mores dominus ad superna subleuat, iam hec ipsa in domino per celestem conuersionem

a 13 operationem M 8 nolite M.N 20 praerogant M 21 apostolis: a populis M 37 linteo: per linteum M. —
 b 10-11 prius mundi inu. M 11 timuerunt M 25 isto: s supra M 27 separaberis M 36 aut: et M 39 Ecclesiam add. M
 39 designatur M 42 mare M

1 nat. Que recte etiam *sagene* misse
 in mari comparatur, ex *omni* genere piscium
 congreganti, quia missa in hoc gentili-
 tatis *seculum* nullum respuit; sed malos
 5 cum bonis, *superbis* cum *humilibus*, iracundos
 cum *mitibus* et *fatuos* cum *sapientibus*
 cepit. In pelle uero *Leuiatan* istius,
stultos eius corporis; in *capite autem*
 prudentes accipimus; uel certe pelle,
 10 que est *exterius*, *subditi ad hec extrema*
seruientes, capite autem prepositi
designantur. Et bene *dominus*, seruato
hordine has *sagenas* uel *gurgustum*
piscium, id est *eglesiam suam*, et *nota*
 15 *fidelium prius se pelle eius et post modum*
capite asserit impleturum, quia, sicut
superius diximus, prius *elegit infirma*
 ut post *confunderet fortia*. *Elegit*
quippe stulta mundi ut confunderet
 20 *sapientes*. Prius namque *collegit*
indoctos et postmodum filosofos.

Et non per *oratores* docuit *piscatores*,
 sed *mira potentia* per *piscatores* *subegit*
oratores. Dicit ergo: "Numquid
 25 *implebis sagenas pelle eius aut*
gurgustum piscium capite illius."
 Subaudis, ut ego, qui intra *eglesiam*
fidelium prius quasi pellem diaboli
extremos atque infimos colligo, et post
 30 *modum caput illius*, id est *prudentes*,
michi aduersarios subdo. sequitur:

PONES SUPER EUM MANUM TUAM. Id est. ut ego,
 Qui forti illum potentia reprimens,
 35 non plus quam expediat seuire *permitto*,
eiusque seuitiam quantum permisero in
electorum meorum utilitate retorqueo.

Uel certe *manum super eum ponere* est *uirtutis*
potestate superare. Beato ergo Iob
 per *interrogationem* dicitur: "pones *super*
 40 *eum manum tuam?*" Ac si *aperte* diceretur:
 "Numquid *uirtute illum propria reprimis?*
 unde et abte mox subditur:

"MEMENTO BELLI NEC ULTRA ADDAS LOQ#1."
 Alta *dispensatio iudiciorum dei* idcirco
 45 sepe bene merentes *famulos uel minis*
impetit, uel flagellis premit, uel quibusdam

super impositis oneribus grauat, uel laboriosis
occupationibus implicat. quia mira potentia
preuidet. Quod si quieti ac liberi
in tranquillitate persisterent, tenta-
tiones ferre aduersarii non ualentes,
mentis prostrati uulneribus iacerent.

Dum ergo eos foras *tolerandis flagellis*
uel oneribus occupat, a suscipientis intus
tentionum iaculis occultat.

Moris quippe *medicinalis* est, ut sepe *feruorem*
uiscerum in pruriginem cutis trahat,
 et *plerumque* inde *interius curat*, unde *exterius*
sauciat. Ita *nonnumquam* *diuine*
dispensationis medicamine agitur ut
exterioribus doloribus internum uulnus
adimatur et flagellorum sectionibus
repellatur ea que occupare mentem poterat
interior putredo uitiorum. Et tamen
 sepe dum *patentes culpas sibi conscü*
homines non sunt et, aut doloribus
cruciantur, aut doloribus deprimuntur,
 contra *iustum atque omnipotentem iudicem*
 in *querella* *prosiliunt*, scilicet *minus*
intuentes contra quam fortem aduersa-
rium bellum gerunt. Cuius si *intolerabiles*
uires sollicite attenderent, nequaquam
 de his que *exterius tolerant* *murmura-*
rent. Sed ideo *uidentur nobis hec grauia,*
 quia *bella occulti aduersarii nolumus*
 50 *pensare grauiora*. A quibus *plerumque* *bellis,*
 ut *diximus, dum flagellamur, defendimur;*
 dum *adfligimur, occultamur*.

Cum enim *nostra* prius quam *resurrectionis*
in corruptione solidetur, si nullo merore
afficitur, in tentationibus effrenatur.

Quis autem *nesciat quod multo sit melius*
ardere flamma febrium quam igne
uitiorum? Et tamen quum *febre*
corripimur, quia uitiorum estum qui
occupare nos poterat negligimus considerare,
 de *percussione* *murmuramur*. Quis *nescit*
 quod multo sit melius *duris in seruitio*
hominibus subici, quam blandientibus
demonicis spiritibus subdi? Et tamen quum
 alto dei *iudicio iugo humane condicionis*
 55 *atterimur, in querella prosilimus*

e 2 mare M 36 utilitatem M 38 ergo: igitur M 42 reprimes M. — d 7 foris M 8 suscipiendis M 19 patentis
 culpae M 12-20 conscü homines *inu.* M 20 et *om.* M 21 laboribus M 23 querellam M 24 quem M 29 aduersari M
 36 sit melius *inu.* M 40 considerare negleximus M 42 sit melius *inu.* M 44 demoniacis M 46 querellam M

El full, en bon pergami, amida 36'5 X 27 cm. El text, a dues columnes de 46 ratlles. Serví molt de temps de cobertes d'un manual d'actes de la ja esmentada parròquia, per ço la cara del *verso*, que anava a l'exterior, la lletra està més malmesa, especialment en les ratlles del llom, alguna de les quals quasi fóra il·legible de no ésser un text conegut. En el marge inferior d'aquesta cara es llegeix amb lletra del segle XVII: "*Manual dels actes presos per mi Magi Font, rector de la Selva de 8 de març 1626 fins al 31 de desembre de 1633...*"

La lletra, com es pot veure en l'adjunt gravat, és visigòtica pura i segurament del segle IX, puix presenta totes les característiques que els autors assenyalen per aquesta època, especialment la no distinció de "ti" seguit o no de vocal, la "ò" oberta i l'acabament del pals alts (5). La distinció gràfica de "e" i "ae" per mitjà d'una "e" amb un tret a sota no és constant, només la trobem algunes vegades. (Vegeu la transcripció del text).

El text correspon al llibre XXIII, cap. 17-19 de la tan coneguda obra *Moralium libri, sive expositio in librum b. Iob* de Sant Gregori (Migne. PL, 76, 694-697).

No existint una edició crítica moderna d'aquesta obra, pot tenir un cert interès la transcripció d'aquest fragment d'un manuscrit tan antic. Fem notar al peu de les columnes les lliçons diferents segons el text de Migne (M), prescindint però de les molt nombroses degudes a l'ortografia uniformista d'aquest darrer, mentre que el manuscrit dóna l'antiga (scribunt, abbe, adfligimur, &). Podríem remarcar especialment les grafies *adstrixit* 5 b, *uibendo* 6b i sobre tot la tan constant i repetida "eglesia".

Feta una ràpida comparació d'aquest text amb el del manuscrit Vit. 14-2 de la Biblioteca Nacional de Madrid, també visigòtic, si bé del segle X (6), la concordança és quasi absoluta en totes les lliçons diferents de les de Migne, així com en les ortogràfiques. No hi ha, però la grafia popular "eglesia" sinó *ecclesia* i a la ratlla 6 a dóna, com Migne, la lliçó "nolite".

J. SERRA I VILARÓ, Prev.

(5) Citem només l'obra més recent: MILLARES, A., *Paleografía española*, Barcelona, 1929, I, 82. 142-143. El P. Garcia Villada, qui veié un moment aquest full, manifestà el mateix parer.

(6) Aquest manuscrit és de l'any 945. Vegeu: DOMÍNGUEZ BORDONA, J., *Exposición de códices miniados españoles*, Madrid, 1929, p. 17, 18, 171 i lám. 3, 4.

III. — DE L'ARXIU DE LA CORONA D'ARAGÓ

Perduts entre els folis del manuscrit (I) de Sant Cugat m. 33 (del segle XIV) hi ha dos retalls de paper amb una lletra i notes del mateix segle referents a un monjo, Miquel Ros, d'aquell monestir. Potser fou el copista de l'esmentat manuscrit o almenys el féu servir molt.

En el primer paper hi ha aquesta curta lletra en el recto:

Jhs

Mosen de molta reverencia. Jo he trames aqui los ciris dels fasos e lo ciri pasquall, es tot cera nova. So restat ab fra Caplana que lo que restara, fet lo servici, que li sie donat, que ell ho pendra en compte de la cera aura de haver per lo mes de maig fer me'n pler. Jo us ne prech que ny vullau venre e, servit que age, me vulla fer pesar lo que restara a dar ho a dit fra Caplana a son compte; avent vos hi com en semblant cosa jo faria per vos, comanant me a vos. De Barchna. a viii d'abrii.

A qui ordenar podeu prest

Johan Fluvian

En el revers hi ha l'adreça:

A fra Ros sie dada dins | lo monestir de sent Cugat

i a un costat les següents notes que serien la resposta:

...a restat	}	xii ll.
[del] ciri pasquall		
son xii ll. de		
cera		
e lo rafus son		
xii ll. e miga	}	xiii ll. e miga

En l'altre paper hi ha aqueix memorial per a quan el susdit monjo vagi a Barcelona; és incomplet, puix fou retallat el paper:

Racort per quan Deu vulla que frare | Miquell Ros vage a Barchna.

Primo que tracte ab lo Rnt. abbat vulla desfer los candeles aixi com esta de primer per acabar de pagar lo retaula.

Item que, venint lo cas, que tingua pratica, vulla tractar ab la religio vulla fer hun libre de totes les servituts se an a fer en lo monestir, axi en l'espirtual com en lo temporall, de aquesta manera que per els y sia alegida huna persona qui vaga carreg ansems ab lo abbat e covent.

Item que vaga a parlar ab en Fluvia per a posar-li en raho vulla tornar lo sey al modo estava en dies...

J. V.

(1) Vegeu sobre aquest manuscrit: GARCÍA VILLADA, Z., *Formularios de las Bibliotecas y Archivos de Barcelona* en Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans (1911-192) pp. 551-552.

IV. — DE L'ARXIU DE LA CATEDRAL DE LLEIDA

Carta d'arres del rei Alfons el Batallador amb la reina Donya Urraca

Entre els pergamins de l'Arxiu d'Ager, vinguts al de la Seu de Lleida en la segona meitat del segle passat, s'hi troba el signat amb el n.º 2084 de la catalogació feta per l'abat del monestir premonstratense de Bellpuig de les Avellanés P. Jaume Caresmar. Aquest document interessantíssim, inèdit i poc menys que desconegut, és la carta d'arres del rei Alfons el Batallador amb la reina de Castella Donya Urraca, vídua del comte Don Ramon, Senyor de Galícia i fill del primer Guillem, comte de Borgonya, del qual tingué un fill anomenat Alfons.

Ja en vida del rei de Castella Don Alfons, pare de Donya Urraca, s'havia tractat d'emmaridar aquesta amb el Batallador; el matrimoni, però, no va realitzar-se fins a la mort d'aquell, segons havia assegurat l'historiador Muño Alfonso i confirma plenament la carta d'arres que transcrivim, feta després del casament, com ho palesen el títol d'emperador de tota l'Espanya que pren el rei d'Aragó i que és el mateix que havia emprat el seu sogre, i l'expressió de *donno et viro meo*, que li diu Donya Urraca.

El document porta la data "Era M.C.X.VII", però la "X" té una cueta o *rasguillo*, com diuen els historiadors aragonesos, que val per XXXX. Per consegüent la lectura exacta és de 1147, que correspon a l'any 1109, i és precisament el que els cronistes assenyalen al matrimoni d'ambdós reis (Zurita, lib. I, c. 37). És una mala lectura, doncs, la de "Era 1154" que dona l'esmentat catàleg del P. Caresmar.

Aquest document escrit en pergami, de 243 × 375 mm. i amb lletra visigòtica, està un xic ratat i per això hem posat entre claudators les paraules que avui han desaparegut i que havem pres de la còpia que en dona el *Compendi de tots los Instruments antics i moderns que's troban en lo Arxiu de la molt insigne Iglesia Colegial de Sant Pere de Ager. Transumptats de orde del M. Ill.^{re} Sor Dr Fran.^{co} Esteva, arxipreste de ella en lo any M.DCC.LXVI* que avui és el ms. 941 (n.º 2084) de la Biblioteca de Catalunya. No havem cregut necessari fer remarcar les poques variants d'aquesta còpia.

Sub Christi nomine et indiuidue sancte Trinitatis Patris, et Filii, et Spiritus Sancti [Amen. Hec est] carta donacionis quam facio ego Adefonsus, Dei gracia tocius Yspanie Imperator, ad uos regina domna Urraka mea coniuge. Placuit michi liben[ti animo et] spontaneam uoluntatem, et dono uobis propter uestras arras illo castello de Stella cum illa mea dominicatora, excepto illud quod ibi tenet Lope Garceiz per me et per ipsum que ibi tenet, iuret uobis inde fidelitatem et deueniat inde uestro homine de boca et de manus. Similiter uero dono uobis Infersos et uno castello qualem uobis placuerit. Et dono uobis Exela cum suis terminis et suis directaticis. Adhuc autem uobis dono Osca et Monte Aragon cum illas meas dominicatoras que ibi ad eos pertinent. Et dono uobis illo castello de Bespen cum illa mea dominicatora. Et Barbastro cum tota illa mea dominicatora. Et dono uobis Iaca cum totas illas dominicatoras, que ad Iacam pertinent. Dono

etiam uobis adhuc in arras totas illas meas dominicaturas, que ego habeo in illos alteros castellos, et in alios homines, qui honorem tenent hodie per me uel in antea inde tenuerint, quod totos iurent uobis fidelitatem et deueniant uestros homines de boca et manus. Et super hoc totum facio uobis conuenio, ut si Deus omnipotens filium ex uobis michi dederit, et postea de me desueuerit, et uos michi superuixeritis, quod uos et filio meo habeatis totam meam terram quam hodie habeo, uel in antea acquirere potuero cum Dei adiutorio, siue heremum quam populatum. Quod si filium ex uobis non habuero et uos me superuixeritis, quod ad uos remaneat tota illa mea terra, et ut eam habeatis ingenuam et liberam ad uestram propriam hereditatem, perfacere inde totam uestram uoluntatem de post meis diebus. Et hoc totum supra scriptum in tali conuenio illud uobis dono, ut uos michi teneatis ad honorem quomodo bonam feminam debet facere ad suum bonum seniore. Et si uos quesieritis partire de me sine mea uoluntate, quod totos illos homines de uestra terra et de illa mea se partiant de uobis, et ut totos michi attendant cum totas illas honores que tenuerint, et ut seruiant ad me cum fide et ueritate sine inganno.

Et ego Urraka regina conuenio ad uos regem domnum Adefonsum, domno et uiro meo, quod ego uobis faciam iurare totos illos meos homines, que per me et per uos teneant honores, et ut totos deueniant uestros homines, et uobis iurent fidelitatem super totos homines de hoc seculo, et ut illos per fidem sine ullo inganno sedeant uestros et quod uobis donent potestatem unoquoque ex eis de illas honores que tenuerint qua hora uos illam ei demandaueritis. Et si aliquis ex illis hoc facere non quesierit, ego quod uobis adiuuem contra illum cum toto meo potere per bonam fidem sine inganno, et postea quod uos inde faciatis de illo totam uestram uoluntatem.

In Dei nomine et eius gracia. Hec est carta donacionis quam facio ego Urraka Dei gracia regina filia Adefonsi Imperatoris uobis regi domno Adefonso domno et uiro meo. Placuit michi libenti animo ac spontaneam uoluntatem et dono uobis tota illa mea terra que fuit de rege domno Adefonso meo patre siue heremum quam populatum, quam hodie habeo uel in antea acquirere potero cum Dei adiutorio. Et si Deus omnipotens filium ex uobis michi dederit, et uos postea michi superuixeritis, quod mea illa terra remaneat ad uos et ad illo uestro filio que de me habueritis. Quod si ex uobis filium non habuero, similiter remaneat ad uos totam meam terram et habeatis eam ad uestram propriam hereditatem perfacere inde totam uestram uoluntatem in uestra uita. Et post uestris diebus quod totam remaneat ad meo filio. Et totas illas dominicaturas que michi laxauit pater meus quod ego hodie habeo et in antea acquirere potero, et totas illas alteras honores que per me et per uos tenent alios homines, quod totum sit uestrum proprium perfacere totam uestram uoluntatem.

Et hoc totum supra scriptum tali conuenio illud uobis facio, quod uos me teneatis ad honorem sicut bonus uir debet tenere suam bonam uxorem, et ut non me dimittatis pro parentesco, neque pro excommunicatione, neque pro nulla alia causa. Et si uos ad honorem non me tenueritis quomodo bonus homo debet tenere suam bonam uxorem, ego quod me inde rancarem (?) ad uos et ad illos meos homines et ad illos uestros, et postea quod totos illos meos homines de mea terra et de illa uestra se torment ad me et seruiant ad me et non [ad uos], donec uos illud michi inderecetis. Quod si ergo uos me laxaueritis, quod totos illos homines de uestra terra et de illa mea attendant ad me cum totas illas honores, et seruiant ad me cum fide et ueritate, [sine ullo in]ganno, et illo conuenio supra

scripto que uobis feci quod sedeat postea solutum. Et si ego Urraka regina me separevero de uobis ex toto sine uestra uoluntate per laxamento, quod totos illos [homines de] mea terra et de illa uestra adtendant ad uos cum illas honores que tenerint, et se partiant totos de me de toto in toto, et seruiant ad uos per fidem sine inganno.

Facta carta pacti huius Era M.º C.º X.º VII. In mense decembris.

JOAN B. ALTISENT, Prev.